

Fijn dood hout: beheerafval of waardevolle biotoop?

Kris Vandekerkhove

Zonbeschenen takkenhopen, zeker van eik in oud bos (zoals hier in Meerdaalwoud) zijn letterlijk en figuurlijk 'hotspots' voor biodiversiteit

Begin dit jaar voerden we op vraag van ANB een uitgebreide literatuurstudie uit over de mogelijke ecologische consequenties van een verhoogde biomassa-oogst in bossen: wat zijn de gevolgen, vooral voor bodem, productiviteit en biodiversiteit van het verwijderen van exploitatieresten (fijn dood hout, stobben) in bossen?

Ondertussen is algemeen bekend dat dood hout belangrijk is voor de biodiversiteit in bossen: gemiddeld is ruim een derde van alle soorten in het bos afhankelijk van dood hout, hetzij als voedsel, hetzij als schuilplaats. De laatste jaren gaat er veel aandacht naar dik dood hout: heel wat studies toonden het uitzonderlijk belang aan van zwaar liggend en staand dood hout aan: veel soorten blijken immers exclusief voor te komen in dik dood hout.

Niemand ontkent deze vaststellingen, maar een gevolg hiervan is dat daardoor de neiging bestaat om aan het fijne dode hout minder aandacht te geven. Aangezien het alom tegenwoordig is, veronderstelt men vaak dat de soortendiversiteit die ermee verbonden is vrij laag en banaal is, en dus weinig bedreigde of zeldzame soorten bevat. Hetzelfde verhaal voor stobben van gekapte bomen. Onze literatuurstudie toonde echter aan dat deze fractie wel degelijk heel belangrijk is, niet alleen naar totale hoeveelheid dood hout, maar ook naar biodiversiteit.

Vele kleintjes maken toch een grote hoop.

Een berekening op basis van de Vlaamse bosinventaris, gedetailleerde metingen en extrapolaties in de bosreservaten toonde aan dat de fractie tussen 0 en 20 cm omtrek (die klassiek nooit opgemeten wordt) in een gemiddeld bos 3 tot 4 m³/ha inneemt. Dat is veel meer dan je op het eerste gezicht zou denken. Het komt overeen met ongeveer 1/3 van alle liggend dood hout dat gemiddeld voorkomt, en maakt bijna een even groot volume uit als de fractie tussen 20 en 60 cm omtrek. Zeker geen verwaarloosbaar aandeel dus. Een beleid waarbij meer exploitatieresten worden geruimd als biomassa voor groene energie zou dus een belangrijke impact kunnen hebben op de voorraad dood hout, en de doelstelling om minstens 4% dood hout na te streven in elk bosbestand sterk in het gedrang brengen.

Fijn takhout: een unieke biotoop

Ook naar biodiversiteit blijkt dat het fijne takhout veel soortenrijker is dan algemeen wordt aangenomen. Zweeds en Frans onderzoek naar de keverfauna in ex-

exploitatie-resten (max. 15 cm dik) toonde aan dat deze fauna vrij soortenrijk was, met nogal wat zeldzame en rodelijstsoorten, én soorten die exclusief waren voor fijn dood hout (dus niet in dik dood hout werden gevonden). Dit was nog explicieter het geval voor houtverterende paddenstoelen. Een onderzoek op dood hout van eik in Zuid-Zweden leverde meer dan 400 soorten zwammen op. Ruim 170 soorten werden exclusief gevonden op fijn hout (<10 cm diameter), tegenover 61 soorten op zwaar dood hout. Voor de groep van de bekerzwammen was ruim drie kwart van de soorten enkel in fijn hout te vinden.

Ook andere onderzoeken rond paddenstoelen komen tot dezelfde conclusie: per houtfragment zijn de dikke stukken uiteraard soortenrijker dan de fijne takjes, maar verrekend per volume-eenheid is de soortenrijkdom heel vergelijkbaar, en mogelijk zelfs hoger in fijn hout. En wat nog belangrijker is: beide sortimenten (dun en dik) hebben een eigen soortensamenstelling, telkens met een belangrijk aandeel exclusieve soorten. Ze zijn dus complementair en allebei even noodzakelijk voor het behoud van de biodiversiteit van dood hout.

Zowel het kever- als fungi-onderzoek toonde trouwens aan dat in het bijzonder zonbeschenen takhout van eik een heel rijke en gespecialiseerde biodiversiteit herbergt. In oude loofbossen is het dan ook aangewezen om zonbeschenen takkenhopen te behouden: ze vormen (letterlijk en figuurlijk) een 'hotspot' voor dood hout gebonden biodiversiteit.

Fijn takhout, zeker wanneer het opgestapeld is (zowel door de mens als van nature: de kruin van een dode boom) vormt ook een belangrijke schuilplaats tegen predatoren, of barre weersomstandigheden (hitte, droogte, koude), ook voor soorten die niet rechtstreeks van het dode hout afhankelijk zijn. Denken we maar aan grondbroedende vogels, knaagdieren en marterachtigen, amfibieën en reptielen en allerlei ongewervelden.

Opstapelen van kroonresten in takkenhopen is dus zeker een praktijk die de biodiversiteit ten goede kan komen, terwijl het de bosbestanden gemakkelijker toegankelijk houdt voor toekomstig beheer.

Stobben: 'ersatz'-dik-dood-hout

En tenslotte nog kort iets over stobben. Bovengronds maken die slechts 1-2 m³/ha uit, maar het ondergrondse deel is zeker een tienvoud van dit cijfer. Daar is ook een heel specifieke biodiversiteit van ondergronds dood hout aan gebonden. Bovendien vormen stobben in heel wat bossen de enige bron van zwaar dood hout. Soorten die enkel op dit sortiment voorkomen, zoals bepaalde zwammen en kevers, vinden hier vaak hun enige toevluchtsoord. Zolang het behoud van voldoende dik dood hout geen algemene praktijk is geworden blijven deze stobben dus belangrijke 'lifeboats' (reddingsloepen zeg maar) voor deze vaak zeldzame soorten.

Dit is een korte bloemlezing uit het advies:

Vandekerckhove K., De Keersmaecker L. & Van der Aa B. (2011) *Advies betreffende de ecologische effecten van een bijkomende oogst van exploitatie-resten (kroonhout, stobben) bij bosexploitatie. INBO.A.2011.069. Wie het volledige document wil lezen, kan het eenvoudig aanvragen via de dienst advisering van het INBO: http://www.inbo.be/content/page.asp?pid=PUB_ADVIEZEN_2011*

De Biefstukzwam is een typische paddenstoel van dik dood hout, vooral van eik. Soms vind je hem ook terug op eikenstobben, zoals hier in een dreef in Maldegem.